

נועם אליעזר

מאימתי כבש כנען את ארץ ישראל מבני שם

ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ (בראשית י"ב, ו').

פירש רש"י, והכנעני אז בארץ. היה הלך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם, שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו, שנאמר ומלכי צדק מלך שם (בראשית י"ד, י"ח), לפיכך ויאמר אל אברם לזרעך אתן את הארץ הזאת, עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם.

קושיית המזרחי מפירוש רש"י בפרשת שלח

א הנה הרא"ם הקשה דהיאך פירש רש"י (כאן) שבחלקו של שם היתה ארץ כנען, והרי בפרשת שלח (במדבר י"ג, כ"ב) בהא דכתיב "וחרון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים", פירש רש"י (שם) שחם בנה את מצרים לבנו השני מצרים, ואת כנען בנה לבנו הקטן כנען. ומבואר שבחלקו של חם נפלה ארץ כנען.

תירוץ הרא"ם

ב ויעוי"ש במזרחי שתיירץ דאגדות חלוקות הם, והתם משמע שכל ארץ כנען היתה של כנען.

מבואר תירוץו ב"דעת זקנים מבעלי התוספות"

והנה כבר כתב כן בפירוש "דעת זקנים מבעלי התוספות" (כאן). - וז"ל: "והכנעני אז בארץ. פירש"י שהיה הולך וכובש מזרעו של שם, שהארץ בחלקו של שם נפלה כשחלק נח לבניו הארץ. ותימה דבפרשת שלח לך פירש"י על קרא דוחרון שבע שנים נבנתה, דמצרים נתן לבנו הגדול, אלא שהיתה מבונה מכל טוב, על אחת משבעה בצוען. וכן מסיק בסוטה פרק ואלו נאמרין. אלמא משמע דחרון שהיא מארץ ישראל נפלה בחלקו של חם. וי"ל דפלוגתא היא, שהרי בתורת כהנים מסיק מפני מה זכו הכנענים לישב בארץ מ"ז שנה יותר מן המצריים, כיצד ז' שנבנית חברון קודם צוען מצרים וארבעים שנה שישבו

ישראל במדבר לאחר שחרבה מצרים לפי שבררו חלק לאברהם הצדיק ואמרו לו נשיא אלהים אתה בתוכנו". עכ"ל.

ביאור הרש"ש בסנהדרין מ"ד ע"ב

ג ובסנהדרין (מ"ד): איתא, בשעה שאמר לו הקב"ה ליחזקאל אביך האמורי ואמך חיתית (יחזקאל ט"ז, ג, כו'). פירש רש"י: "אביך האמורי, תרח ואבותיו מכנען באו". עכ"ל. - והרש"ש הקשה, בזה"ל: "הן המה [תרח ואבותיו] היו מבני שם, ולא מזרע כנען. וגם לא מצינו שגרו בארץ כנען". - ותירץ: "ועיין רש"י בפירוש התורה בריש פרשת לך לך, בפסוק והכנעני אז בארץ". עכ"ד. והיינו, שבתחילה היה מחשבם בארץ כנען, שמארץ כנען באו, ובני כנען גירשו אותם, לכן נתיישבו באור כשדים. וזהו שפירש רש"י (כאן) "והכנעני אז בארץ, הולך וכובש את הארץ מזרעו של שם, שהרי שם היה מלך שלם". ולכן חזר תרח עם בניו ויצא מחרן כדי לשוב למקור מגוריהם, כשהארץ שקטה.

בענין לעבור פעם אחת באיסור מאשר לעבור הרבה פעמים

והיה כי יראו אותך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אותי ואותך יחיו (בראשית י"ב, י"ב).

בפירוש הריב"א על התורה (כאן) כתב: "תימה, והלא הוזהרו בני נח על שפיכות דמים כמו שהוזהרו על העריות. ויש לומר שכך אמר אברהם, יאמרו המצריים מוטב

להם להרגני ויעברו אזהרת שפיכות דמים ואז תהיה אשתו מותרת להם, ולא יחזיקוהו באיסור אשת איש ימים רבים".

בטעם דאיסור אשת איש חמור מרציחה

א הנה מבואר בדברי הריב"א הנ"ל, דיותר חמור לאינשי לעבור עבירה במשך ימים רבים, מאשר לעבור עבירה פעם אחת. והיינו משום דכל ביאה וביאה היא באיסור, ולכן אמר

אברהם אבינו "והרגוני על דבר אשתי", וכן להלן (בראשית כ', י"א) "והרגוני על דבר אשתי". דיחושו טפי על איסור אשת איש מלאיסור רציחה.

כתשו' הראנ"ח "מים עמוקים" ח"א סי' ל"א

ב ומצינו יסוד לזה בתשו' הראנ"ח "מים עמוקים" (ח"א סימן ל"א), במה שהקשה בהא דאיתא ביבמות (קט"ז). דלגבי גט חיישינן

ובהכרח דריבוי הכמות מכריע את האיכות. אולם אליבא דרבי שמעון דס"ל בסנהדרין (מ"ט:) דחנק חמור מסייף, אדרבא אשת איש חמור. ותו דלענין בני נח שוין, דכל שבע מצוות כולן עונשן בסייף, כדאיתא בסנהדרין (ב"ד).

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי
(ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה
לפי סעיף 46
לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,
טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:

21 Harav Kotler St.
Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

לומר משום דאשת איש תרתי איתנהו ביה, דהולד ממזר, ומבואר בספר חסידים (סימן ת"ק) דמוליד ממזר יש בו גרם שפיכות דמים, דממזירא לא חיי (יבמות ע"ח:). עכ"ד מההר"י ענגיל שם. [ובספר חסידים כתב: "מכאן יש לומר לממזר, לא מיבעיא דלא קיים מצות פריה ורביה, אלא שמעכב את המשיח, דקאמרי (יבמות ע"ח:) ממזר לא חי, ואותו ממזר שמוליד לא יוליד בנים, דלא חי, כטרפיפה דלא חי. ואילו אותו הזרע שמזריע בפסול היה מזריע בכשרות, היה מוליד בן או בת שהיו מתקיימים והיו מולידים בנים אחרים, נמצא שהפסיד כל זה כו". עכ"ל].

דברי הגליוני הש"ס

(ז) ויעוי"ש בדברי הגליוני הש"ס שכתב: "וגם י"ל דכיון דאשת איש עונשו מיתה בידי שמים וזכרת בידי שמים, נמצא האיש גורם מיתה לאשה והאשה לאיש, ועל כן חשוב גם זה גרם שפיכות דמים. ועיין בב"ק (מ"ז:) לעולם דרבעה ולא קטלה, דאיוה לבי דינא וקטלוה, מהו דתימא כמאן דקטלה דמי. [והיינו, דכשם דהתם ברובע חשיב חידוש שאינו משלם כופר, מהו דתימא כמאן דקטלה דמי. [והיינו, דכשם דהתם ברובע חשיב חידוש שאינו משלם כופר, וחידושא הוא דאייתוה לבי דינא וקטלוה, והוה אמינא דחשיב כמאן דקטלה דמי, הרי דשייכי לאיסור שפיכות דמים, מכיון דעל ידי זה מתחייבים מיתה, ושפיר י"ל דבכל איסור אשת איש יש בזה גרם דשפיכות דמים. ויעוי' בספר "בית האוצר" (ה"א כלל פ) שהוכיח מב"ק (ק"ט.) דשפיכות דמים חייב גם בגרמא, דחשיב ששאל הרג את נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להן הגבעונים מים ומזון. וכדאיתא ג"כ ביבמות (ע"ט:). וכ"כ בספרו "גליוני הש"ס" בקידושין (מ"ג:). ויעוי' כיו"ב בגיטין (ו'): דהגורם לשפיכות דמים נקרא שפיכות דמים].

ריבוי הכמות או האיכות איזה מכריע

(ח) וע"ש ב"גליוני הש"ס" שצייד דתלוי בהחקירה האם ריבוי הכמות מכריע או ריבוי האיכות. דלכאורה מהכא מוכח דריבוי הכמות מכריע את ריבוי האיכות. דהא שפיכות דמים עונשו בסייף, כדאיתא בסנהדרין (ע"ו:) ואשת איש בחנק, כדאיתא בסנהדרין (פ"ד:), ואם כן איסור אשת איש קל,

דלמא בגמלא פרחא אזל, דהולך מהר כעוף פורח, ולכן אפילו שהעידו עדים שבאותו יום היה במקום אחר, מכל מקום חיישינן דלמא הלך מהר לאותו עיר שנכתב בגט. וקשה דהא במכות (ה'): לענין דיני נפשות לא חיישינן לגמלא פרחא. - ותירץ, דחששא דדילמא גמלא פרחא, הוא משום חומרא דאשת איש, מפני דמחמירין באשת איש יותר מדיני נפשות.

בתשו' מהרי וייל סי' ע"ט

(ג) והנה כיו"ב מפורש בתשו' מהר"י וייל (סימן ע"ט) שכתב: "רבא אית ליה כו' דחיישינן דילמא בגמלא פרחא אתא, בענין ההוא גיטא דאשתכח בסורא מתא ענן בר חייא נהרדעי כו'. ע"ש. אף על גב דלענין הזמה אמר רבא לא חיישינן לגמלא פרחא, וקטלינן להו לסהדי, כדאיתא פ"ק דמכות (ה'). מכל מקום לענין גט חיישינן". עכ"ד. והיינו, משום דלגבי איסור אשת איש מחמירין טפי מבדיני נפשות.

הערה מהתוס' ביבמות קט"ז ע"א

(ד) הן אמנם דיש להעיר מדברי התוס' ביבמות (קט"ז.) בד"ה הכא כו', שהקשו קושיא הנ"ל, בהא דאיתא התם דלגבי גט חיישינן דילמא בגמלא פרחא אזל, ואילו במכות (ה') לענין דיני נפשות לא חיישינן לגמלא פרחא. ע"ש שלא תירצו כהנ"ל.

דברי המהר"י ענגיל בספר "לקח טוב"

(ה) והנה בספר "לקח טוב" מהמהר"י ענגיל (כלל ט"ז אות י"ח) כתב: "שמעתי אומרים, שמה שנתירא אברהם באמרו והרגו אותי ואותך יחיו, אף על פי ששפיכות דמים אסור לבני נח כמו אשת איש, היינו משום דשפיכות דמים יהיה רק פעם אחת, מה שאין כן אם לא יהרגוהו תהיה כל ביאה וביאה באיסור אשת איש, ועל כן אם לא יוכלו להתגבר על יצרם, על כל פנים יבחרו להם לעבור פעם אחת מלעבור הרבה פעמים. ע"כ שמעתי". עכ"ד.

הוספת המהר"י ענגיל

בספרו "גליוני הש"ס"

(ו) והנה כיו"ב כתב המהר"י ענגיל בספרו "גליוני הש"ס" ביבמות (קט"ז.) בתוס' שם בד"ה הכא כו'. והביא דברי פירוש הריב"א על התורה (כאן) הנ"ל. - והוסיף: "וגם יש